

Tėvų teisė auklėti savo vaikus (II)

Šiame tekste paaiškinama, kad ugdymo srityje greta šeimos neatšaukiamų prievolių turi ir Valstybė, ir Bažnyčia.

2017-05-23

Remiantis ankstesniame straipsnyje pateiktais apmąstymais, mokyklą galima matyti kaip formavimo veiklos, kuri vyksta šeimyniniuose namuose, tęsinį. Panašiai yra ir su ugdymu susijusiais aspektais. Galima teigti, kad ne tik tėvai turi teisėtas kompetencijas – Valstybė bei

Bažnyčia (dėl kitų priežasčių) taip pat turi neatšaukiamų pareigų šioje srityje.

VALSTYBĖS VAIDMUO UGDYMO SRITYJE

Yra daug nuomonių, pateisinančių pasaulietinės valdžios susidomėjimą švietimu. Žiūrint praktiškai, realus laisvės augimas, visuomeninė bei ekonominė pažanga remiasi tam tikro kultūros lygio visuomenėje poreikiu (ši tendencija yra ypač matoma tarptautiniu lygmeniu), kurį turi užtikrinti pasaulietinė valdžia. Taip yra todėl, kad sudėtinė visuomenė gali teisingai funkcionuoti tik tuomet, kai joje yra atitinkamai skleidžiama informacija bei žinios, reikalingos tinkamai tą visuomenę administruoti. Bei kai egzistuoja pakankamas dorybių ir normų, įgalinančių visuomenės sugyvenimą bei sąlygojančių

individualią ir kolektyvinę elgseną, suvokimas.

Pavyzdžiui, užtektų pasvarstyti apie kovos su analfabetizmu reikšmę siekiant pataisyti visuomeninį teisingumą, kad suvoktume, jog Valstybė turi galių, funkcijų ir neatšaukiamų teisių skatinant ir vystant ugdymą, į kurį kiekvienas žmogus turi nenuginčijamą teisę[1].

Tokiu būdu galima pateisinti tai (kaip konkretų bendrojo gėrio reikalavimą), kad valstybės reguliavimas nubrėžtų tam tikrus mokymo lygius, kuriuos sėkmingai pasiekus atsirastų teisėta galimybė prieiti prie atitinkamų universitetinių studijų arba kitų rūšių profesinių veiklų.

Šiame kontekste galima kelti klausimą, ar tėvų ir Valstybės kompetencijos prieštarauja vienos kitoms, yra nesuderinamos ar, priešingai, gali vienos kitas

papildyti? Bet kokių atvejų, reikia užduoti sau klausimą: koks yra jų abipusis ryšys? Iki kokio lygio Valstybė gali leisti nurodymus, nepaisydama tėvų teisių? Arba kada Valstybė gali kištis tam, kad apsaugotų vaikų teises tėvų atžvilgiu?

Iš tiesų mums rūpi problemos, kurios kaip tokios švietimo kontekste nėra susijusios su Valstybei priklausančia funkcija. Vis dėlto, nepaisant to, kas būtų geriausia, yra pastebima tam tikra pasaulietinės valdžios tendencija, atsiskleidusi daugelyje valstybių bent jau nuo XVIII a.: jos perima edukacinę funkciją vis uždariau, kas kartais veda link kone visapusiško Valstybės monopolio švietimo srityje.

Už tokios veiklos slypi siekis skleisti tarp visų žmonių vienalytę etiką, atitinkančią pilietinį moralumą, kurios turinį sudarytų universalios

vertės etinių taisyklių minimumas, tinkamas visiems. Kitais, ekstremalesniais atvejais yra kuriamos kone totalitarinės koncepcijos, kadangi yra siekiama pakeisti piliečių atsakomybę turėti sąžinę bei savo nuomonę moralės klausimais, taip apsunkinant projektus ar gyvenimo būdus, kurie neatitinka Valstybės kuriamos arba remiamos viešosios nuomonės.

Šių tikslų įgyvendinimo įrankiu pasirinktas įnirtingas neutralios edukacijos taip vadinamojoje viešojoje mokykloje gynimas, o taip pat izoliacija arba ekonominis stekėnimas mokymo iniciatyvų, užgimusių pilietinėje visuomenėje. Šių tikslų tiesioginio įgyvendinimo priemonėmis tampa mokymosi programų tvirtinimo reikalavimų nustatymas įstatymų leidėjų arba privalomų mokymo programų primetimas tokiu konkrečiu ir išsamiu keliu, kad praktiškai yra

užkertamas kelias bet kokioms specifikacijoms alternatyviose visuomeninėse mokyklose. Tai lemia faktinį monopolį arba veda prie grynai formalaus pliuralizmo mokymo srityje.

Šiame kontekste galima tvirtinti, kad valstybinių mokymo programų neutralumas, kurio yra siekiama, tėra tariamas, kadangi mokymo programos atstovauja konkrečią ideologinę poziciją. Be to, Vakaruose galima pastebėti, kad tokio pobūdžio iniciatyvos yra susijusios su siekiu „išlaisvinti“ žmogiškąją kultūrą nuo bet kokios religinės koncepcijos arba su fundamentinių moralinių gėrybių, tokių kaip meilės ir jausmingumo reikšmės, motinystės, teisės į gyvenimą nuo pradėjimo akimirkos iki natūralios mirties ir pan., pavertimas reliatyviomis.

Paskutiniaisiais metais, ši nuostata buvo stiprinama mokyklose taikant

taisykles, labiau būdingas universitetų aplinkai. Pavyzdžiui, mokytojams suteikiama akademinė laisvė ar nuomonės laisvė, galimybė laisvai reikšti savo nuomonę. Šitaip mokymo laisvė apribojama tariama laisve reikšti nuomonę, kurią galėtų turėti mokytojas – jis galėtų formuoti mokinius pagal savo įsivaizdavimą, kadangi tokį įgaliojimą yra gavęs iš Valstybės.

Už šių laisvės suvokimo būdų slypi gilus žmogaus asmens galimybių bei tėvų ir visuomenės gebėjimų užtikrinti savo vaikams ugdymą dorybėse ir pilietiškoje atsakomybėje nuvertinimas.

Šitie sunkumai įveikiami, kai yra atsižvelgiama į faktą, jog mokykla atlieka pagalbinę funkciją lyginant su tėvais, ir kad **„valdžios įstaigų pareiga yra užtikrinti tą tėvų teisę ir sudaryti tinkamas sąlygas jai**

įgyvendinti“[2], o tai reiškia, kad turi veikti iš pagalbininko perspektyvos.

MOKYMO LAISVĖ

Tėvų teisės ugdyti savo vaikus mokyklinėje aplinkoje (pasaulietinei valdžiai viršijus įgaliojimus arba dėl ideologizuojančio mokytojo įtakos) gynimas paprastai yra vadinamas laisve mokytis arba laisve ugdyti. Tai yra natūrali tėvų teisė, suvokiama iš santykio su Valstybe bei kitais mokymo proceso dalyviais perspektyvos.

Tad laisvė mokytis yra žmogaus teisė, kurios subjektais yra tėvai – jie turi teisę ugdyti savo vaikus pagal savo įsitikinimus, kurie gali būti labai įvairūs[3]: pradedant su mokymo programa susijusiais aspektais (kalbų arba sporto šakų parinkimas), baigiant metodologiniais ar pedagoginiais klausimais (jiems pvz., priklauso diferencijuotas mokymas arba kiti, su disciplina susiję

aspektai). Be abejo, prie įsitikinimų taip pat priklauso religinė orientacija – yra normalu, kad tėvai trokšta ugdyti vaiką savo pačių tikėjime, atsižvelgiant į tai, ką patys tiki ir ką praktikuoja. Tad šioje vietoje nekalbama apie tikėjimo ar ideologijos klausimus, o turima omenyje tik pati natūrali tėvų teisė.

Ši laisvė užtikrina tėvams, kad tai būtent jie užsiims savo vaikų auklėjimu – savarankiškai arba parinkdami mokyklą ar kitas priemones, kurias pripažins tinkamomis ar būtinomis. Taip pat kurdami savo mokymo centrus.

„Valstybė turi aiškias skatinimo, kontrolės ir priežiūros funkcijas. O tai reikalauja lygių galimybių privačioms ir valstybinėms iniciatyvoms: prižiūrėti nereiškia trukdyti, nei padaryti negalimą ar apriboti laisvę.“[\[4\]](#)

Vis dėlto, ši tėvų teisė negali būti apribota taikant ją tik šeimyninėje aplinkoje, bet apima taip pat ir mokymą, kuris atitinka teisiškai pasaulietinės valdžios primestą pareigą vaikams atlikti minimalų formavimą, atliekamą, kai vaikai lieka globojami tėvų.

Taigi, mokymo laisvė nėra susijusi tik su kokia nors viena ugdymo sritimi, tačiau apima ugdymo veiklą, turinčią konkrečią visuomeninę reikšmę taip, kad jaunuolių įgyjamas ugdymas įgauna juridinę vertę. Tad mokymo laisvės idėja skelbia, kad ne tik valstybinė mokykla yra pajėgi suteikti pasaulietinės valdžios teisėtai nustatytą minimalų išsilavinimą.

Tuomet, kai vaikai dar išlieka mažamečiai, mokytojai savo veikloje nesivadovauja nei laisvumu perduodant žinias, nei tyrimų laisve, būdinga akademinės srities veiklai.

Mokytojai veikia kaip (pilnateisiai) tėvų atstovai, suteikdami tėvams savo turimus profesinius gebėjimus tam, kad bendradarbiautų su jais kiekvienoje ugdymo srityje, kurią tėvai norės suteikti savo vaikams.

Mokytojo pedagoginę veiklą mokyklos aplinkoje derėtų matyti kaip „tėvišką“, bet niekuomet kaip ideologinę veiklą. Laisvo mokymo idėjai prieštarautų mokyklos kaip tėvų atstovo (pagalbininko) paradigmos keitimas mokyklos, kaip pasaulietinės valdžios ideologinio administracinio veiksnio paradigma.

PARĖIGA REIKŠTIS VIEŠOJE ERDVĖJE, KAI KALBAMA APIE UGDYMĄ

Visi piliečiai, o ypač tėvai, individualiai arba susibūrę į bendruomenes gali ir privalo reikštis viešai, kai yra sprendžiamas ugdymo – pagrindinio visuomeninio gėrio aspekto – likimas. „Tautų gyvenime

yra du pagrindiniai dalykai: teisė, susijusi su santuoka, ir teisė, susijusi su švietimu; ir šiuose reikaluose Dievo vaikai turi būti griežti, kovoti narsiai ir kilniai, iš meilės visiems kūriniams“[5]. Šis griežtumas, kuris pirmiausiai priklauso šeimai, pastatytai ant santuokos pamatų, ir remiasi valdžia, kuri yra pirminė. Toji valdžia nėra pripažinta Valstybės ar visuomenės, bet yra senesnė už jas, kadangi jos pamatai yra žmonijos prigimtyje. Todėl dera siekti tėvams tinkamos teisės pripažinimo auklėti savo vaikus savarankiškai arba deleguoti šią užduotį tiems, ką patys tėvais nuspręs apdovanodami savo pasitikėjimu. Tai yra šeimos visuomeninio subjektyvumo apraiška bei suverenumo sritis akistatoje su kitomis valdžiomis, kurios nori turėti įtaką ugdymo veiklai. Tokia laikysena reikalauja iš tėvų didelės atsakomybės ir iniciatyvumo.

[1] Žr. Šv. Jonas Paulius II, kalba išsakyta UNESCO 1980 m. birželio 2 d.; Tikėjimo mokslo kongregacija, instrukcija *Libertatis conscientia*, nr. 92.

[2] *Katalikų Bažnyčios Katekizmas*, nr. 2229.

[3] *Ten pat*

[4] šv. Josemaría Escrivá, *Pokalbiai su monsinjoru J. Escrivá*, nr. 79.

[5] šv. Josemaría Escrivá, *Kalvė*, nr. 104.